

У статті йде мова про роль бібліотеки у структурі професійної орієнтації майбутнього вчителя літератури. Особлива увага приділена сучасним бібліотекам та їхнім нетрадиційним інформаційним ресурсам. Визначено ряд завдань, які стоять перед бібліотекою, вирішення яких допоможе у підготовці майбутніх педагогів.

С.П. Бондарь

РОЛЬ БИБЛИОТЕКИ В ПОДГОТОВКЕ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ

В статье идет речь о роли библиотеки в структуре профессиональной ориентации будущего учителя литературы. Особое внимание уделено современным библиотекам и их нетрадиционным информационным ресурсам. Определен ряд стоящих перед библиотекой, решение которых поможет в подготовке будущих педагогов.

S.P. Bondar

THE ROLE OF LIBRARIES IN THE PREPARATION OF FUTURE TEACHERS

The article deals with the library and their part in the professional orientation to the future teacher of literature. Modern libraries and their non-traditional informatical resources are plaid the important part in the preparation of the future teachers. There are a lot of tasks with the help of which the preparation of the future teachers will be successful.

Стаття надійшла до редакції 09.06.2010

УДК 378

*Скульська В.Є.
м. Київ, Україна*

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ПРОБЛЕМИ НАУКОВОГО СУПРОВОДУ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ І НАВЧАННЯ В УКРАЇНІ

Соціально-економічний розвиток держави в значній мірі залежить від рівня професійного розвитку трудових ресурсів. Тенденції на вітчизняному й світових ринках праці підтверджують факт зростання потреби у кваліфікованій робочій силі. Згідно з статистичними даними в Україні від 60% до 80% вакансій складають робочі місця для кваліфікованих робітників. Разом з цим система професійно-технічної освіти (ПТО) виявилася не готова задовольнити попит працюючих підприємств. Це особливо відчувалося в період відносно стабільного розвитку національної економіки. Наприклад, у 2007 році, коли роботодавці заявили про наявність 3 млн. *робітничих вакансій*. Однак професійно-технічні навчальні заклади (ПТНЗ) разом з державною службою зайнятості спромоглися забезпечити працевлаштування лише 850 тис. осіб. Така ситуація зумовлена як незбалансованістю обсягів і напрямів підготовки робітників у професійно-кваліфікаційній структурі, так і стрімким скороченням кількості випускників ПТНЗ (у 1985 році випуск складав 449,9 тис. чол.; у 2008 році – 197,6 тис. чол., тобто впродовж 13 років кількість випускників ПТНЗ скоротилася на 252, 3 тис. чол. або на 56,1%)[4, с. 61].

Розпочатий процес реформування ПТО не може відбуватися спонтанно. Відтак потребує системного наукового супроводу. Відсутність останнього загрожує прийняттям рішень, здатних призвести до ескалації кризових явищ в системі. У зв'язку з цим зростає

роль фундаментальних й прикладних педагогічних досліджень, коли, на основі розроблення науково-обґрунтованих рекомендацій, з'являється можливість розв'язати суперечності, що накопичилися в теорії й практиці підготовки кваліфікованих робітників.

Метою даної статті є обґрунтування сучасних підходів до проблеми ефективного наукового супроводу професійної освіти і навчання в Україні.

Перехід суспільства від планової до ринкової економіки призвів до незворотних змін в системі ПТО на усіх рівнях. На соціальному рівні відбулася трансформація її статусу. Система почала розглядатися не лише у контексті формування у громадян професійних знань, умінь і навичок, розвитку духовності, культури, відповідного технічного, технологічного й екологічного мислення з метою створення умов для їх професійної діяльності [1, с.2], але й ефективного інструменту задоволення потреб ринку праці у кваліфікованих робітниках. На фінансово-економічному рівні розпочато експеримент з делегування центральним органом прав і відповідальності за розвиток ПТО як ринку освітніх послуг, регіональним (обласним) бюджетам. На організаційному – створено навчальні заклади різних типів, форм власності та підпорядкування. На науково-методичному рівні здійснено ряд заходів, спрямованих на стандартизацію професійно-технічної освіти, впровадження в навчальний процес інформаційно-телекомунікаційних технологій, сучасних методик навчання, створення умов для інтенсифікації психолого-педагогічного супроводу підготовки кваліфікованих робітників у ПТНЗ і на виробництві.

Позитивні зміни стали можливі завдяки науково-дослідній роботі вчених – педагогів, які, власне, розпочали реформи у ПТО. Однак стверджувати, що процес реформування набув ознак науково-вивіреної стратегії розвитку ПТО поки що завчасно. Потрібно прикласти чимало зусиль для того, щоб пов'язати в цілісну систему соціальні, правові, фінансово-економічні, матеріально-технічні, психолого-педагогічні та інші аспекти розвитку цієї освітньої сфери; розробити й реалізувати довгострокову програму дій, де б чітко й однозначно були визначені права й обов'язки усіх учасників процесу та результати діяльності в цілому. У зв'язку з цим проблема забезпечення системного наукового супроводу професійної освіти і навчання на основі розвитку практико-орієнтованої педагогічної науки є очевидною. Через комплексний аналіз стану психолого-педагогічного забезпечення професійної освіти і навчання, визначення прогностичних тенденцій розвитку системи, розроблення й впровадження сучасних педагогічних ідей в практику підготовки молоді й дорослого населення створюються умови для підвищення ефективності навчального процесу, удосконалення профорієнтаційної й виховної роботи та задоволення потреб суспільства щодо конкурентоспроможності особистості на ринку праці. Враховуючи існуючі реалії метою наукового пошуку є:

– припинення кризових явищ в ПТО, зумовлених як наслідками переходу до ринкової економіки, так і відсутністю взаємозв'язку між ринком праці й ринком освітніх послуг, про що свідчить дисбаланс між обсягами і напрямками підготовки кваліфікованих робітників у ПТНЗ; низький рівень престижності робітничих професій серед молоді; невідповідність якості навчання інтеграційним і конкурентним викликам.

– підвищення ефективності державних і міжнародних заходів, щодо розвитку професійної освіти і навчання на основі їх випереджувального наукового супроводу;

– створення умов для інтеграції науки, освіти й виробництва шляхом створення нового покоління науково-методичних розробок.

У контексті зазначеного зростає роль наукових установ, зокрема, Інституту професійно-технічної освіти Національної академії педагогічних наук України. Основним завданням Інституту, як базової наукової установи, є розв'язання на науковій основі комплексних завдань з розвитку професійної освіти і навчання. Це стосується як формулювання наукової проблеми, визначення основних орієнтирів науково-дослідної

діяльності, так і реалізації функцій науково-методичного і організаційного характеру, що включає розробку й експертизу науково-методичних матеріалів, наукове консультування фахівців Міністерства освіти й науки України; інженерно-педагогічних працівників ПТНЗ і навчальних підрозділів підприємств; здійснення експериментальної роботи; організацію та проведення науково-практичних заходів, спрямованих на апробацію й впровадження результатів досліджень. Необхідний рівень диференціації забезпечується через обґрунтування пріоритетних напрямів реформування ПТО; створення ефективної організаційної структури (в Інституті створено і функціонують 6 науково-дослідних лабораторій, які здійснюють наукові дослідження з проблем: оновлення змісту професійної освіти і навчання; розроблення сучасних методик навчання, обґрунтування моделей управління ПТО в умовах регіоналізації; науково-методичного забезпечення професійного навчання на виробництві, профорієнтації і виховання учнів ПТНЗ та інформаційно-аналітичного забезпечення ПТО. Окрім цього при лабораторіях за міжнародної підтримки створено 3 центри: Центр енергоефективності в ПТО і на виробництві, Центр нових професій та технологій і Центр здорового способу життя й профілактики ВІЛ/СНІД, наукова діяльність яких спрямована на формування у майбутніх робітників основ знань в сфері енергозбереження, здорового способу життя, а також науково-методичного забезпечення розвитку нових професій і технологій.

Моніторинг стану професійної освіти й навчання показав, що однією з основних проблем, яка потребує постійного наукового супроводу є оновлення нормативно-правової бази. Насамперед, йдеться про розроблення Концепції розвитку професійної освіти і навчання в Україні, що розглядається як наукове підґрунтя для розроблення основних напрямів реформування даної освітньої сфери на період до 2020 року. Потреба в розробленні останньої також зумовлена євроінтеграційними процесами, необхідністю впровадження національної системи кваліфікацій, тенденціями в сфері децентралізації управління ПТО, підвищеними вимогами з боку суспільства до якості освітніх послуг, що надаються молоді й дорослому, в тому числі незайнятому населенню. Таким чином, новий документ має за ідею не стільки розширити зміст основних положень, визначених в Концепції розвитку професійно-технічної (професійної) освіти в Україні (2004 р.) [2], скільки врахувати сучасні вимоги до підготовки робітничих кадрів у контексті реалізації Стратегії інноваційного розвитку України.

Робоча група з числа провідних науковців Відділення професійної освіти й освіти дорослих НАПН України та Інституту професійно-технічної освіти підготувала проект нової концепції. З цією метою було проаналізовано існуючий стан ПТО, виявлено причини та сформульовано суперечності, що негативно впливають на розвиток даної освітньої сфери, обґрунтовано необхідність створення системи професійної освіти і навчання, яка б охоплювала усі види й форми підготовки кваліфікованих робітників в Україні, визначено її мету, принципи, пріоритетні напрями розвитку. В запропонованому проекті Концепції також обґрунтовано шляхи розв'язання проблеми. При цьому особливе місце відведено оновленню нормативно-правового та навчально-методичного забезпечення, а також розвитку соціального партнерства. Впровадження основних положень Концепції має не тільки сприяти розвитку трудових ресурсів на основі професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації, але й наблизити освітню сферу до сфери праці на основі врахування вимог виробництва до компетенцій майбутнього робітника, забезпечити потреби особистості в неперервній професійній освіті; скоординувати та узгодити дії законотворців, науковців і управлінців в напрямі створення сучасного науково-методичного забезпечення.

Перспективним напрямом, що потребує наукового супроводу є обґрунтування вимог до якості, обсягу знань й умінь майбутніх кваліфікованих робітників. Україна вже

має певний досвід стандартизації ПТО. Разом з цим не достатнє обґрунтування теоретико-методологічних основ процесу стандартизації призвело до того, що чинні стандарти швидше мають рекомендаційний характер, ніж нормативний. Розпочате дослідження зі створення нового покоління освітніх стандартів, в основу яких закладається компетентнісний підхід, має підвищити конкурентоспроможність як випускників, так і національної системи професійної освіти і навчання на міжнародному рівні. Окрім цього з'являється можливість розробити номенклатуру робітничих професій з урахуванням прогностичних потреб галузей економіки й кон'юнктури сучасного ринку праці. Науково-дослідна робота, що проводиться Інститутом професійно-технічної освіти НАПН України передбачає: розробку концептуальних основ створення професійних і освітніх стандартів нового покоління; науково-практичних рекомендацій щодо стандартизації професійної освіти і навчання; національної рамки кваліфікацій як регулятора нормативного забезпечення вимог до кваліфікації робітника; науково-обґрунтованих пропозицій до законодавчих актів, зокрема до проекту Закону України «Про національну систему кваліфікацій в Україні», положення «Про державний стандарт ПТО» (нова редакція) тощо.

З урахуванням процесів, що відбуваються в системі ПТО актуальними напрямками наукового пошуку є:

- створення ефективних моделей управління, в тому числі організаційно-педагогічних основ децентралізації управління; експертизи нормативно-правових документів;

- дослідження теоретичних проблем професійного самовизначення та професійного розвитку особистості; розроблення концептуальних засад професійної орієнтації молоді на робітничі професії; створення високотехнологічного інструментарію й методик для здійснення широкомасштабної профорієнтаційної й виховної роботи серед учнів ПТНЗ, незайнятого населення, виробничого персоналу підприємств;

- розробка теоретико-методологічних основ оновлення змісту навчання відповідно до вимог виробництва та потреб особистості;

- науково-методичне забезпечення професійного навчання на виробництві, підготовка проектів і пропозицій до нормативно-правових документів, їх наукову експертизу, створення навчально-програмних комплексів, в тому числі з проблем енергоефективності в ПТО й на виробництві, впровадження гнучких модульних технологій в навчальний процес, наукове консультування роботодавців, інженерно-педагогічних працівників, спеціалістів центрів зайнятості з питань професійного навчання виробничого персоналу й незайнятого населення;

- розроблення методичних основ створення підручника нового покоління для ПТНЗ, в тому числі на електронних носіях, здійснення моніторингу щодо якості навчально-методичної літератури для системи професійної освіти й навчання;

- проектування й апробація сучасних практико-орієнтованих методик, інноваційних технологій навчання, здійснення моніторингу щодо впровадження наукових розробок в навчальний процес;

- інформаційно-аналітичний супровід розвитку професійної освіти і навчання, в тому числі шляхом розробки методології та проведення комплексного моніторингу розвитку ПТО, створення інструментарію та визначення індикаторів ефективної діяльності ПТНЗ, забезпечення аналітичною інформацією соціальних партнерів та науковців;

Дієвий науковий супровід професійної освіти й навчання потребує здійснення відповідної науково-організаційної роботи, зокрема:

- формування банку педагогічних досліджень з проблем профорієнтації й професійного навчання населення в ПТНЗ і на виробництві;

- організації постійно діючого моніторингу щодо впровадження результатів наукових досліджень;
- комплектування наукових бібліотек сучасною літературою та створення умов для користування базами даних інших бібліотечних установ;
- організаційно-методичного супроводу експериментальної роботи;
- матеріально-технічного забезпечення діяльності науково-дослідних лабораторій, в тому числі проведення масових науково-практичних заходів, цільових семінарів підвищення кваліфікації науковців та інженерно-педагогічних працівників ПТНЗ і підприємств; видання розроблених науково-методичних матеріалів.

Особливе місце в організації наукової діяльності відводиться партнерській взаємодії з міністерствами, відомствами, організаціями, навчальними закладами, роботодавцями, центрами зайнятості. Співпраця з Департаментом професійно-технічної освіти МОН України, зокрема, передбачає розробку наукового підґрунтя стратегії розвитку ПТО; прогнозування перспективних напрямів і змісту підготовки кваліфікованих робітників; підготовку пропозицій щодо удосконалення нормативно-правової, організаційної, навчально-методичної, матеріально-технічної, кадрової бази; експертизу науково-методичних матеріалів; консультування фахівців. Налагодження партнерських стосунків з ПТНЗ дозволяє забезпечити належний науково-методичний супровід роботи експериментальних педагогічних майданчиків; створення на замовлення партнерів науково-методичних розробок; моніторинг щодо впровадження наукових результатів; наукову експертизу навчально-методичної документації та підготовку наукових кадрів з числа провідних практиків. Співпраця з роботодавцями, фахівцями державної служби зайнятості сприяє оновленню науково-методичних документів; удосконаленню навчального процесу на виробництві; підвищенню кваліфікації інженерно-педагогічних працівників підприємств та фахівців державної служби зайнятості з питань професійної орієнтації і професійного навчання виробничого персоналу й незайнятого населення.

Наукова діяльність спирається на результати досліджень у визначеній проблемі як в Україні, так і за її межами. У зв'язку з цим ефективність наукового супроводу певною мірою залежить від вивчення міжнародного досвіду. Співпраця Інституту професійно-технічної освіти з міжнародними організаціями дозволила науковцям разом шукати оптимальні шляхи розвитку ПТО в Україні; взяти участь у створенні спільних науково-методичних розробок, обмінятися інформацією щодо наукових результатів з актуальних проблем професійної освіти і навчання; організувати й провести низку науково-практичних заходів з проблем теорії й практики професійної освіти і навчання..

На підставі вище викладеного можна зробити такі висновки.

1. Ефективний розвиток системи професійної освіти й навчання, органічно інтегрованої в економіку, соціальне і культурне життя суспільства, потребує наукового супроводу, а саме: здійснення педагогічних досліджень, спрямованих на розв'язання актуальних проблем теорії й практики підготовки кваліфікованих робітників з числа молоді й дорослого населення. Організація науково-дослідної роботи потребує створення умов, спрямованих на налагодження дієвої співпраці з соціальними партнерами та розвиток базової наукової установи на основі розробки та реалізації основних положень Концепції наукового супроводу професійної освіти і навчання в Україні.

2. Науковий супровід професійної освіти і навчання має носити системний характер, ґрунтуватися на основних принципах щодо планування і проведення наукових досліджень та передбачати: формування переліку основних наукових напрямів і найважливіших проблем досліджень у галузі педагогіки і психології; добір актуальних й перспективних наукових досліджень; створення належних умов для проведення наукових

досліджень і досягнення вагомих результатів; організацію виконання в повному обсязі та в установлені терміни тематичних планів НДР; зворотний зв'язок на всіх етапах виконання наукових досліджень щодо ефективності й стану впровадження результатів НДР [3, с.2]. Такий підхід дозволить об'єктивно оцінити ефективність наукового супроводу професійної освіти і навчання та зменшити ризик фінансування за рахунок бюджетних коштів мало перспективних напрямів досліджень. Результати наукового пошуку в значній мірі залежать від стану нормативно-правового забезпечення наукової діяльності. Недосконалість законодавства, його подекуди декларативний характер, не підкріплений реальним механізмом впровадження є однією з причин внутрішніх і зовнішніх суперечностей законодавчих актів, що зумовлює розрив між виробником наукового продукту (науковою установою) та кінцевими споживачами.

3. Важливим аспектом наукової діяльності є забезпечення достовірності отриманих наукових результатів. У зв'язку з цим актуалізується проблема підвищення якості експериментальної роботи на педагогічних майданчиках, посилення контролю за організацією дослідно-експериментальної роботи та рівнем науково-методичного забезпечення, а також станом висвітлення результатів експерименту в засобах масової інформації та участі у науково-практичних заходах на усіх етапах дослідження.

4. Реалізація завдань з наукового супроводу передбачає наявність кадрів високої кваліфікації. Водночас профільних науковців катастрофічно не вистачає. У зв'язку з цим зростає потреба їх цільової підготовки в аспірантурі й докторантурі, насамперед, з числа педагогів - практиків експериментальних педагогічних майданчиків та молоді, яка виявила схильність до наукової роботи. Одночасно має здійснюватися системна робота з підвищення кваліфікації виконавців та об'єднання науковців – послідовників конкретної школи за перспективними напрямами розвитку професійної освіти і навчання в Україні.

5. Проблемним питанням в сфері наукового супроводу є своєчасна публікація результатів наукових досліджень. Відтак видається доцільним видання збірника наукових праць «Модернізація професійної освіти і навчання в Україні», де були б розкриті проблеми, пошуки, перспективи розвитку; видавничих серій для інженерно-педагогічних працівників ПТНЗ і навчальних підрозділів підприємств щодо наукового супроводу розвитку професійної освіти й навчання; словників за напрямами: «Професійне навчання кваліфікованих робітників на виробництві», «Професійна орієнтація і професійне навчання незайнятого населення».

Список літератури: 1. Закон України «Про професійно-технічну освіту» //Вісник профтехосвіти. – 1998. – № 3 (березень). – 32 с. 2. Концепція розвитку професійно-технічної (професійної) освіти в Україні // Освіта України. – 2004. – С. 4–5. – 20 липня (№ 56-57). 3. Положення про порядок планування і контролю виконання наукових досліджень в Академії педагогічних наук України. – К., 2009. – 13 с. 4. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів: матеріали Парламентських слухань у Верховній Раді України 17.06.2009 року / За заг. ред. В.І. Полохала. – Київ: Парламентське вид., 2009. – 629 с.

В.Е. Скульская

СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ К ПРОБЛЕМЕ НАУЧНОГО СОПРОВОЖДЕНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ И ОБУЧЕНИЯ В УКРАИНЕ

В статье рассматриваются современные подходы к проблеме научного сопровождения профессионального образования и обучения в Украине. Осуществлен анализ состояния развития проблемы и попытки определить приоритетные направления научной деятельности с учетом процессов реформирования в профессионально-техническом образовании и на производстве. Определены роль и место системных

педагогических исследований в повышении качества подготовки квалифицированных рабочих. Предложены пути усовершенствования научного сопровождения данной образовательной сферы.

В.Є. Скулська

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ПРОБЛЕМИ НАУКОВОГО СУПРОВОДУ ПРОФЕСІЙНОГО ОСВІТИ І НАВЧАННЯ В УКРАЇНІ

У статті розглядаються сучасні підходи до проблеми наукового супроводу професійної освіти і навчання в Україні. Здійснено аналіз стану розвитку проблеми і спроби визначити пріоритетні напрямки наукової діяльності з урахуванням процесів реформування в професійно-технічній освіті та на виробництві. Визначено роль і місце системних педагогічних досліджень у підвищенні якості підготовки кваліфікованих робітників. Запропоновано шляхи удосконалення наукового супроводу даної освітньої сфери.

V.E. Skulskaya

CONCEPTUAL APPROACHES TO THE PROBLEM OF SCIENTIFIC SUPPORT VOCATIONAL EDUCATION AND TRAINING IN UKRAINE.

The paper describes the problems of scientific support of vocational education and training in Ukraine. Analyzed the state of development of the problem and attempts to identify priority research areas in accordance with the reform processes in vocational education and the workplace. Defined the role and place of the system educational research to improve the quality of training of skilled workers. Proposed the ways of improving the scientific support of the educational sphere.

Стаття надійшла до редакції 05.06.2010

УДК 174: 355. 233. 23

*Петренко Н. В., Діденко О. В.
м. Хмельницький, Україна*

ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ

Сучасний етап реформування системи військової освіти характеризується пошуком і втіленням шляхів радикального підвищення професіоналізму і загальної культури військових фахівців. Оскільки ефективність вирішення поставлених перед прикордонниками завдань багато в чому визначається якістю підготовки офіцерських кадрів, проблема формування їх професійної компетентності стає актуальним напрямком педагогічних досліджень. Серед ключових компетентностей, якими повинен опанувати майбутній офіцер-прикордонник, професійно-етична має пріоритетне значення. З огляду на це *метою статті* є обґрунтування педагогічних умов формування професійно-етичної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі їх фахової підготовки.

Формування професійно-етичної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників – складний і багатоетапний процес, який залежить від цілого комплексу психолого-педагогічних умов. Педагогічні умови формування професійно-етичної компетенції – це сукупність дій, що спрямовані на поетапне